Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Sciences

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 7, Sayı: 47, Ağustos 2020, s. 187-198

ISSN: 2149-0821 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/SOBIDER.45739>

Prof.Dr. A. Şebnem SOYSAL ACAR

Gazi Üniversitesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı,
asebnemsoysal@gmail.com ORCID: 0000-0002-6263-2340

Dr. Öğr. Üyesi Başak KARATEKE

Ufuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık,
basak.karateke@ufuk.edu.tr

BİR NESNEYE FARKLI AÇILARDAN BAKABİLMEK: EĞİTİMDE SANATLA TERAPİ UYGULAMASI ÖRNEĞİ

Özet

Bu çalışmada son dönemde klinik psikoloji uygulamalarında oldukça öne çıkan sanatla terapi tekniklerinin, eğitim ortamında kullanılmasına bir örnek olarak; öğrencilere duyum, algı gibi zihinsel süreçlerde bilişsel esneklik kavramına uygun biçimde bir nesneye farklı açılardan bakabilmek deneyimi sağlanması amaçlanmıştır.

Bu amaçla 40 üniversite öğrencisinden oluşan çalışma grubuna Bireysel Ayrılıklar dersi kapsamında uygulama yapılmıştır. Katılımcılara araştırmacılar tarafından geliştirilen Bilgi Toplama Formu ve Bireysel Ayrılıklar Dersi Değerlendirme Formu uygulanmıştır. Katılımcıların verilen yönergeye uygun olarak çektikleri fotoğraflardan bir sergi oluşturulmuş ve bu fotoğraflarla ilgili fotoğraf çalışması uygulamaları yapılmıştır.

Yapılan uygulamalar sonucunda; katılımcıların nesnelere bireysel olarak bakış açılarında farklılık olduğu, aynı grubu oluşturan üyelerin bakış açılarının farklılaştığı görülmüştür. Bunun yanında yapılan uygulamalarla bireyler; tüm bu farklılıklara rağmen grup olarak hareket etme, ilişki kurma boyutlarında ilerleme kaydettiklerini ifade etmişlerdir.

Bu çalışma, sanatla terapi gibi terapi veren ve terapi alan arasındaki karşılıklılığı vurgulayan bir yaklaşımın; öğrenci merkezli eğitim uygulamaları kapsamında eğitim alanında da kullanılabileceğine bir örnek oluşturmuştur.

Anahtar kelime: Fototerapi, Eğitim, Bireysel farklılıklar

LOOK AT SOMETHING FROM A DIFFERENT ASPECT: AN EXAMPLE OF ART THERAPY APPLICATION FOR EDUCATION

Abstract

The goal of the presented study was to make students acquainted with various perspectives of an object with respect to cognitive flexibility in the mental processes, such as sensation and perception.

The study group was composed of 40 university students. Participants were given Data Collection Form, Course Assessment Form, instructions developed by the researchers. Students were asked to take photographs according to the instructions. Pictures were exhibited and Photography Study exercises were administrated.

The results showed that despite the group features and similarities, there were individual differences in participants' point of views in relation to the photographed objects. The participants reported that in spite of those individual differences they improved in terms of communication and working as a team by the help of the implemented art therapy techniques in the exercises.

This study demonstrated that art therapy techniques are operational and resourceful in student-centred education applications, as well.

Keywords: Phototherapy, education, individual differences

GİRİŞ

Organizmada bir nesneyi algılamak için, duyu organlarından gelen bilgi ile başlayan ve zihindeki mevcut verilerle devam eden bir süreç gerçekleşir. Nesneye dair duyu organlarımızdan gelen bilgi, bize “ne” ve “nerede” sorularının cevaplarını verir. Nesneye dair gelen bilgiler parçalı olmakla beraber algılayışımız bunlardan farklıdır (Atkinson ve diğerleri, 1996).

Bu algılama süresince organizma, anlamlandırmaya çalıştığı nesne ya da durum için mevcut verilerle olan aynılık ve farklılıklar üzerinden bir değerlendirme yapar. Aynı durum insan ilişkileri için de söz konusudur. Birey karşılaştığı diğer bireylere dair duyumsadığı özellikleri zihnindeki mevcut bilgilerle aynılık ve farklılık ilkeleri ile karşılaştırarak diğerine dair bir algı oluşturur. Diğerini için oluşturduğumuz algı bizi sosyal ilişkiler kurmaktan, nefret suçu işlemeye giden bir spektrumda davranışlara yöneltebilmektedir. Sanatla terapi bu noktadan yola çıkarak sanatı, algılama ve düşünceyi davranışa dönüştürme aracı olarak kullanmaktadır. Çünkü sanat, aktarımı sağlayacak bir güçtür (Eren, 2016). Sanatla terapi, bireyin psikolojik yakınmalarını sadece konuşma ile değil, beceriler, çizim, dans, tiyatro ve müzik yapımı yolları ile de ifade edebileceği var sayımını taşımakla beraber, terapistin de ortaya çıkan sanat ürününü anlayabileceği ve yorumlayabileceği varsayımına dayanmaktadır (Yılmaz, 2017). Bunun

yanında sanatla terapi bireyi terapötik ilişkide aktif olarak merkeze almayı amaçlamaktadır. Terapötik ilişkide profesyonel, danışana bir şeyler aktaran pozisyonudur. Sanat terapisi ise danışanın da bir eylemde bulunarak yaratıcı bir sürecin içine girmesinin önemli olduğunu savunur (Akhan-Utaş, 2012).

Temelde sanat eseri nesnenin yaratıcılıkla deforme edilişi olarak kabul edilebilir. Eserin sahibi olan kişi biçimleri iç denge ve iç anlatımla değiştirir (Akhan-Utaş, 2012). Sanatla terapi psikopatolojik durumlarda iyileşme aracı olarak tanımlansa da temel de bir iletişim aracı olarak kullanılmaktadır. Bu iletişim karşılıklılık içerdiği için diğer terapötik yöntemlerden ayrı tutulabilir. Stuckey ve Nobel (2010) sanat, iyi olma hali ve halk sağlığı konularında yaptıkları derlemede kalp damar hastalıkları gibi ciddi halk sağlığı sorunu olan bozuklukların stres ve benzeri psikolojik etmenlerden etkilendiğini, sanatın da iletişim, kendini ifade etme yöntemi olarak iyileştirici bir rolü olduğunu belirtmişlerdir. Sanatla terapi fotoğraf, sinema, resim, heykel vb. sanatın her alanını terapi serüveninde bir araç olarak kullanmaktadır.

Bu çalışmaya adını veren, “Bir nesneye farklı açılardan bakabilmek” sanat terapisi ve yaratıcılık yöntemlerinin büyük bir grupla nasıl uygulanabileceğini, aynı zamanda da bilişsel esneklik sürecinin işlevselliğini gösterebilmek amacıyla yürütülmüştür. Yeni olana uyum ve problem çözme amacına hizmet eden bilişsel esneklik, bir düşünceden bir başka düşünceye geçme becerisi ya da değişik problemlere çok yönlü stratejilerle yaklaşma kapasitesi olarak da ele alınabilir (Stevens, 2009). Bir başka tanımla bilişsel esneklik, doğru yolu bulmaktan ziyade herhangi bir seçim yapmadan önce en uygun seçenekleri fark edebilme becerisidir (Martin ve Anderson, 1998). Çuhadaroglu’nun (2013) bilişsel esnekliğin yordayıcılarını araştırdığı çalışmasında; eleştirel düşünme, stresle başa çıkma ve yaratıcı düşünme değişkenlerinden oluşan bir modeli test etmiş ve modelde sadece şekilsel yaratıcılığın bilişsel esnekliğin yordayıcısı olduğunu ortaya koymuştur. Yine aynı çalışmada bireylerin bilgi düzeylerinin iyi olduğu konularda bilişsel esneklerinin azaldığı, bireyin düşüncelerinin otomatikleşmesinin bilişsel esnekliğin en büyük düşmanı olduğu bilgisi yer almaktadır (Frensch ve Stenberg 1989; Anzai ve Yokoyama, 1984; Çuhadaroglu, 2013). Yani birey alışlageldik bilgiler ve alışlageldik şartlarda daha az esnek davranmakta, çoğunlukla otomatik davranmaktadır. Bu bilgi terapi ortamı kadar eğitim ortamlarında da çığır açacak bir bilgidir.

Bu sebeptendir ki eğitim ortamında öğrencinin yaparak-yaşayarak öğrenmesini sağlayan yöntem ve tekniklerin kullanılması anlamındaki öğrenci merkezli eğitim kavramı sanatla terapiye benzer olarak ön plana çıkmıştır (YÖKAK, 2020). Bireyle kurulacak terapötik veya eğitsel ilişkide bireyin danışan ya da öğrenci rolünde etken olmasının gerekliliği görülmektedir. Bu noktadan hareketle bu çalışmada eğitimde sanatla terapi yöntemleri kullanılarak, bireylerin duyum, algı gibi zihinsel süreçlerinde bilişsel esneklik kavramına uygun olarak bir nesneye farklı açılardan bakabilmek deneyimi sağlanması amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Katılımcılar

Bu çalışma, bir devlet üniversitesinin Sosyoloji Lisans Programının üçüncü sınıfına kayıtlı, Bireysel Ayrılmalar Psikolojisi dersini ilk defa alan 40 öğrenci üzerinde yürütülmüştür. Yaşları 20-26 arasında değişen (21.97 ± 1.18) öğrencilerin, 36’sı kadın (%90), 4’ü erkektir (%10). Katılımcıların sanata olan ilgileri incelendiğinde; 29’unun (% 47.5) daha önce sanat eğitimi almadığı, 11’inin (% 27.5) fotoğrafçılık konusunda örgün ve/veya çevrimiçi eğitimlere

katıldığı belirlenmiştir. Fotoğrafçılık eğitimi almayan katılımcıların cep telefonu kullanımıyla birlikte düzenli olarak fotoğraf çektikleri, cep telefonu ile fotoğraf çekme süresinin 4 ± 1.08 yıl olduğu; 13 katılımcının da kendilerine ait bir fotoğraf makinesinin bulunduğu belirlenmiştir.

VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Bilgi Toplama Formu: Çalışmada yer alan katılımcıların yaş, cinsiyet, mezun olunan lise türü, ikamet edilen bölge ve benzeri sosyodemografik bilgileri ile sanata olan ilgilerini ve herhangi bir sanat dalında eğitim almış olma durumlarını belirlemeye yönelik olarak araştırmacılar tarafından hazırlanmış bir formdur.

Bireysel Ayrılkılar Psikolojisi Dersi Değerlendirme Formu: Bireysel Ayrılkılar Psikolojisi dersi ile ilgili öğrencilerin görüşlerinin alınması amacıyla araştırmacılar tarafından hazırlanmış, açık uçlu sorulardan oluşan bir formdur.

İŞLEM

Bu çalışma “Bir Nesneye Farklı Açılardan Bakabilmek” fotoğraf seçkisi üzerinden bireysel farklılıkları oluşturan algı, anlam, örüntüleme ve gruplandırma sürecini anlamlandırmak amacıyla sanatla terapi ve yaratıcılık tekniklerinin kullanıldığı 15 haftalık Bireysel Ayrılkılar Psikolojisi dersi içeriğinin bir bölümü olarak tasarlanmıştır. Ders içeriğini oluşturacak yönergelerin belirlenmesinin ardından, Bilgi Toplama Formu, Gönüllü Katılım Formu ve Bireysel Ayrılkılar Psikolojisi Dersi Değerlendirme Formu hazırlanmıştır.

İlk derste katılımcılara ders ile ilgili bilgi verilmiş, Gönüllü Katılım Formu, Bilgi Toplama Formu sunulmuştur. İkinci derste, dersin sorumlusu tarafından bireysel ayrılkılar konusunda bir power point sununun yapılmasının sonunda, katılımcılardan bir sonraki oturuma gelirken getirilmek üzere bir fotoğraf çalışması yapmaları istenmiştir. Fotoğrafın konusu bir nesneye farklı bakabilmek olarak belirlenmiştir. Ortaya çıkan ürünlerin sınıf ortamında “Işıkla Yazdım” fotoğraf sergisinde sergileneceği belirtilmiştir. Serginin adı üzerinde öğrencilerle konuşulmuş, fotoğrafın aslında ışık ile hayatın belli bir karesini yazıp, olduğu gibi saklamak olduğu fikri üzerinde durulmuştur. Katılımcıların teknolojiyi etkin kullanabilme kaygılarını azaltmak amacıyla fotoğrafların çekim kalitesinden çok içeriklerinin değerlendirmede önemli olacağı belirtilmiştir. Ancak fotoğraftaki ana objeyi kadrajın tam ortasına yerleştirmenin ilgiyi azaltacağı; kadrajda boşluk ve dengesizlik hissini engellemenin önemli olduğu; gözlerin kendiliğinden fotoğraftaki çizgileri, hatları takip ettiği; simetri, bakış açısı, derinlik hissi, çerçeveleme ve arka planın etkilerine dair kısaca bilgi verilmiştir. Tüm öğrencilerden cep telefonlarını kullanarak çekim yapmaları ve ürünlerinin A4 boyutunda çıktısını alarak sınıfa getirmeleri istenmiştir.

Üçüncü derste öğrencilerin getirdikleri fotoğraflarla bir sergi oluşturulmuş, algı, anlam ve örüntü konusu çerçevesinde bir tartışma yapılmıştır. Tartışmanın ardından algı, anlam, örüntüleme ve gruplandırma konusuna ilişkin olarak dersin sorumlusu tarafından 40 dakikalık power point üzerinden bir sunu yapılmış. Son olarak sunu ile Işıkla Yazdım sergisi arasındaki paralellikler ve zıtlıklar üzerinde durulmuştur.

Bu çalışma, Helsinki Bildirgesi İnsanlar Üzerinde Yapılan Tıbbi Araştırmalarla İlgili Etik Bildirgesi’nde yer alan kurallara uygun olarak yapılmıştır. Ortaya konan ürünlerin korunaklı bir şekilde saklanması grup liderlerinin sorumluluğuna verilmiştir. Gönüllü Katılım Formu’nda ürünlerinin saklanmasına ancak herhangi bir yerde kullanılmasına izin vermeyen

katılımcıların ürünleri analizlerde kullanılmış; ancak sunulan görsellerde yer almamıştır. Bu makalede 3. ve 4. haftalarda yapılan uygulamalar sunulmuştur.

BULGULAR

Katılımcı Bilgi Formundan Elde Edilen Bulgular

Katılımcılara uygulanan Katılımcı Bilgi Formları incelenmiş, elde edilen betimleyici istatistikler Tablo 1’de sunulmuştur. Buna göre; çalışma grubu oluşturanların çoğunluğunun (%90) kadınlardan oluştuğu görülmektedir. Katılımcıların üniversiteye başlamadan önce ikamet ettikleri yerlere bakıldığında daha çok İç Anadolu Bölgesi’nde ikamet ettikleri, mezun oldukları liselerin türüne göre katılımcıların çoğunluğunun düz lise mezunu olduğu tespit edilmiştir. Çalışmanın konusuyla yakından ilişkili olarak sanatla yakınlıklarına dair alınan bilgilerde; katılımcıların çoğunluğunun (%72,50) herhangi bir sanat eğitimi almadığı, diğer (%27,50) katılımcıların ise çeşitli dallarda sanat eğitimi aldıkları görülmektedir. Katılımcıların sanatla ilgili olma durumlarına dair yöneltilen soruya cevap olarak katılımcıların %52,50’si amatör olarak bir sanat dalıyla ilgilendiğini, %37,50’si herhangi bir sanat dalı ile ilgilenmediği, %10’u ise çeşitli sanat dallarında profesyonel olarak çalışmalarının devam ettiğini belirtmiştir.

Tablo1. Katılımcıların Sosyodemografik Özelliklerine Ait Bulgular –
Yaklaşık olarak buraya koyunuz

Fotoğraf Çalışması Uygulamasına Ait Bulgular

Katılımcılar hazırladıkları “Bir Nesneye Farklı Açılardan Bakmak” konulu fotoğraf çalışmalarını sırayla sergi alanına bırakmışlardır. Biri fotoğrafını koymayı bitirmeden diğeri harekete geçmemiştir. Herkes istediği yere fotoğrafını koymuş, böylece tüm katılımcılar fotoğraflarını bıraktıklarında “Işıkla Yazdım” sergisi de açılmıştır. Sergiyi ders sorumlusu ve öğrenciler birlikte gezmişlerdir. Yerleştirme sırasına göre her katılımcı fotoğrafının kendisi için anlamını 1 dakikayı geçmeyecek şekilde açıklamış, dinleyicilerden görüş bildirmek isteyenler de yorumlarını belirtmişlerdir. Aynı fotoğrafa farklı ve/veya aynı anlam yüklenme durumuna ders sorumlusu tarafından dikkat çekilmiştir. Her katılımcıdan kendi fotoğrafına bir isim bulması istenmiş, fotoğrafına isim bulan öğrencinin ayağa kalkması ve kürsünün önüne gelmesi söylenmiştir. Fotoğrafına isim bulanlar yan yana dizilmiş, isim bulma süreci tamamlanınca katılımcılar sırayla fotoğraflarının isimlerini söylemişlerdir. Grup liderlerinden biri söylenenleri not etmiş, ardından ortaya çıkan öyküyü katılımcılara okumuştur.

“Işıkla Yazdım: Bir Nesneye Farklı Bakabilmek” sergisinin öyküsü: Darbe, gizem, sıcaklık, akış, karanlık, algı, gölge, acı, değişim, mükemmellik, doğum, yalnızlık, hayat, gelenek, yöresellik, kültür, sanat, emek, bütünlük, dünyam, huzur, yaşanmış, sıradan, sıkılmak, beklemek, bilmek, görünüm, yaprak, hipopotam, özgür, rengârenk, eski, sır, yok oluş.

Grup liderleri ortaya çıkan öykünün, katılımcılarda şaşkınlık yaratması üzerine, bu etkiye odaklanmışlardır. Bu çalışma öncesinde grup liderleri sadece sergi oluşturulması ve gezilmesini planlamıştır. Ancak doğaçlama olarak yapılan bu çalışmanın kendini ifade etme ve anlamlandırma süreci açısından yol gösterici olduğu düşünülmektedir. Son olarak alışla gelmiş anlam yüklemenin ötesinde içten dışa doğru çıkan ve farklı bakış açılarını kavramsallaştırmanın

bilişsel esneklikle olan ilişkisi üzerinde durulmuştur. Katılımcıların ve grup liderlerinin paylaşımlarıyla süreç tamamlanmıştır.

Fotoğraf 1. Işıkla Yazdım: Bir Nesneye Farklı Açılardan Bakabilmek Konulu Sergi- Yaklaşık olarak buraya koyunuz

Bireysel Ayrıllıklar Psikolojisi Dersi Değerlendirme Formundan Elde Edilen Bulgular

“Işıkla Yazdım” sergisinin ardından katılımcılardan alınan geribildirimlerde: Sınıfın kullanımı, birlikte hareket edebilme, hiç konuşmadığı, hatta selamlaşmadığı bir kişi ile iletişime geçebilme, grup olmaya yönelik ihtiyaç ancak bunu nasıl gerçekleştireceklerini bilememe başlıklarının öne çıktığı görülmüştür.

Formda yer alan; “Bu ders keşke...” cümlesine verilen yanıtlar değerlendirildiğinde dersin daha uygun sınıf koşullarında işlenmesi, kendini yaratıcı ve yetenekli bulma, dersin 1. sınıftan itibaren verilmesi gerektiği ve diğer derslerin de bu şekilde işlenebilmesi düşüncelerine yer verildiği görülmüştür.

Formda yer alan; “Bu dersin gelecek dönemde de bu şekilde verilmesini öneririm/önermem. Çünkü...” cümlesine verilen yanıtlar incelendiğinde; farklı bakış açıları kazandırdığı, insanın kendisini fark etmesini sağladığı ve sanatla ilgilenmenin önemini hissettirdiği için önerildiği belirlenmiştir.

Formda yer alan; “Bu dersi daha sonra alacak öğrencilere vereceğim öneri...” cümlesine verilen yanıtlar değerlendirildiğinde; katılımcıların not kaygısına kapılmadan ödevlerin yeterince zaman ayrılarak yapılması, derslere düzenli devam edilmesi ve sanatla ilgilenilmesi yönünde tavsiyeleri olduğu görülmüştür.

Katılımcılar ayrıca, bu sürecin bilişsel esneklik açısından yararlı olduğu, sadece dersten başarılı olmaya odaklanmadan kendini ve ötekini fark etmeye yönelik düşünebilme becerilerinin geliştiğini bildirmişlerdir.

TARTIŞMA

Fotoğraf çekimi, son yıllardaki teknolojik gelişmeleri yakından takip eden genç neslin kendini kolayca ifade edebilmesi için kullanılmıştır. Hemen herkesin akıllı telefonlar sayesinde kolayca fotoğraf çekebilme olanağına sahip oldukları savından hareketle bir nesneye farklı bakabilmek konulu bir çalışma yapılmıştır. Çekilen fotoğrafların sergilenmesi sırasında doğaçlama olarak her fotoğrafa bir isim bulunarak serginin öyküsünün yazılması ile çalışma sınıf ortamında tamamlanmıştır. Katılımcılara fotoğraf kalitesinden ziyade farklı bakış açılarının değerlendirileceği vurgusu yapılmıştır.

Bireysel ve grup çalışmaları grubun dinamikleri gözetilerek yapıldığında sağlıklı bir ilerleme görülebilmektedir. “Işıkla Yazdım” sergisinin ardından katılımcılardan alınan geribildirimlerde: Sınıfın kullanımı, birlikte hareket edebilme, hiç konuşmadığı, hatta selamlaşmadığı bir kişi ile iletişime geçebilme, grup olmaya yönelik ihtiyaç ancak bunu nasıl gerçekleştireceklerini bilememe başlıklarının öne çıktığı görüldü. Yapılan çalışma ile bireylerin

öncelikle kendilerini fark etmesi sonra da bir grup olarak hareket edebilme becerilerini kazanabilmeleri sağlanmıştır.

Bunun için *simgeleşmeden* yararlanılmıştır. Eracar (2013) simgeleri/sembolleri iç dünyada izleri olan yaşantıların dışa vurulduğu işaretler olarak tanımlamaktadır. Simgeler kişinin kendisini ifade etmesini kolaylaştıran araçlardır. Aynı zamanda aidiyet de bildirirler. Bu nedenle sınıf içi sergiler yapılmaktadır. Kimliğini açık etmeden kendisini ve ötekini görebilmek; farkındalık yaratmak aynı zamanda benzerlik ve farklılıkları görebilmek sağlanmıştır. Toplu geribildirimlerin verilmesi dinleme, simgeleri anlamlandırabilme, yeni çalışmaları biçimlendirme, ufuk açma konusunda yararlı olmuştur. Eracar (2013) içte olanın dışa aktarılmasının oldukça karmaşık bir süreç olduğunu vurgulamaktadır. Düşünce sözcükle biçimlendirilme aşamasında değişime uğramaktadır. Düşünce, ifade edilmesi sırasında geçen anlık zaman diliminde bile değişime uğrayabilmektedir. Bu nedenle dili iyi kullanabilmek, imgelerin ve düşüncelerin ayrıntılı olarak ele alınması esastır. Bazı öğrenciler kendilerini sözel olarak yeterince iyi ifade edemeyebilirler. Sözel dışavurumların içeriğini zenginleştiremeyebilirler. Bu sorunu yaşayan öğrencilerin kendilerini sanat öğeleri ile ifade edebilmeleri, kendilerini fark edebilmeleri açısından önemlidir. Aynı zamanda bu süreç bilişsel esneklik açısından da çok kıymetlidir. Bilişsel esneklik, herhangi bir seçim yapmadan önce en uygun seçenekleri fark edebilme becerisidir. Eleştirel düşünme, stresle başa çıkma ve yaratıcı düşünme gibi kritik süreçlerin lokomotifleri olan bilişsel esneklik simgeleşme süreciyle görünür hale gelebilmektedir. Böylece kişi bir sorunu çözmede izlediği yolları, takıntılı düşüncelerini, önyargılarını fark edebilir. Bu yolla, yinelenen ve bir türlü çözilemeyen problemlerin tanımlanabilmesi ve değişebilmesi için önemli bir adım atılabilir.

Nesnelere farklı açıdan bakabilme de grup içinde farklılaşma olduğu görülmektedir. Görsel olarak farklı bakabilenlerin yanında, gördükleri bir şeyi sözel olarak simgeleştiren katılımcılar da olmuştur. Örneğin; Türk kahvesi fincanının “gelenek” olarak algılanması gibi. İnternet arama motorlarından sevdikleri fotoğrafları bularak getiren katılımcılar olmuştur. Örneğin; Suriyeli mültecilerin deniz kıyısındaki çakıl taşlarını kullanarak yaptıkları aile resmi gibi. Burada yönergenin tam olarak anlaşılmadığı düşünülebileceği gibi, sürece somut bir bakış açısıyla yaklaşıldığı da varsayılabilir. Ders içeriği sunulurken yeterince görsel örnek verilmiş, nesnelere farklı bakabilmemizi sağlayan algısal özellikler vurgulanmıştır. Çalışmalardaki farklılaşmanın bireysel ayrılıklardan kaynaklandığı düşünülmüştür. Sözel ve görsel simgeleşmenin gücü psikososyal gelişim dönemleriyle de ilintili olabilir.

Katılımcıların ürünlerinin daha çok somut işlem dönemi mantığıyla alındığı gözlenmiştir. Somut işlem dönemi, 7–11 yaş arasındaki gelişim basamağını içermektedir. Bu dönemde çocuklar mantıksal ilişkileri yeni yeni kavramaya başlamaktadırlar. Dönemin “somut” olarak adlandırılmasının nedeni, çocukların elle tutulabilen nesneler hakkında neden ileri sürebilmeleri ve bu çerçevede mantıksal işlemler yapabilmeleridir. İşlemler olarak isimlendirilmesinin nedeniyse, çocukların bir şeyi organize etmek ve sistemli yola koymak için zihinlerini çalıştırarak işlemler yapmalarıdır. Dönemin belirgin özelliği benmerkezci düşünce biçiminden sıyrılmasıdır. Somut işlemlerin gelişmesiyle birlikte düşünce ve hareketliliğin artması, çocuğun kendi bakış açısıyla başka bir kişinin bakış açısı arasında hızla, ileri geri yer değiştirme yapabilesidir. Böylelikle kurallı oyunlar ve birlikte üretim önem kazanmaktadır.

Günümüzde özçekimin yaşamın her anında olması fotoğrafın kişisel yaşamı belgeleme niteliğini ön plana çıkartmaktadır. Fotoğraf çok yönlü bir araç, uluslararası bir dildir. İnsanın istediğini

görme eğiliminde olduğu belirtilmektedir ama fotoğrafta gözün gördüğünden daha fazlası vardır (Ünal, 1999). Fotoğrafta göz, algılamanın ilk durağıdır ve her görüntü deşifre edilmiş bir yaşam kesitidir, akıp giden zamana müdahale ederek yaşamın çerçevelenmesidir (Çizgen, 2009). Görme olgusunda soyut imgeler zihinsel süreçte algılanmakta ve bu algılanan imgeler bilinçli bir şekilde yorumlanıp anlam kazanmaktadır (Yaykın, 2009). Fotoğraf sadece mekanik bir kayıt olarak düşünülmemelidir. Her imgeyi algılama ve değerlendirme düzeyi görme biçimi ile ilişkilidir ve düşünceler, inançlar ve olaylara olan bakış açısı etkili olmaktadır.

Aşağıdaki fotoğraflarda soyut düşünebilme basamağına erişen katılımcıların tündengelim ve tümevarım metotlarını aktif olarak kullanabildikleri ve simgeleştirmede bir adım öne çıktıkları düşünülmüştür.

Fotoğraf 2 Bir Nesneye Farklı Açılardan Bakabilmek Konulu Fotoğraf Çalışmasının Özgün Eserleri – Yaklaşık olarak buraya koyunuz

Ayrıca fotoğrafın öyküsünün yazıldığı süreçte de somut ve soyut kavramların öne çıktığı görülmüştür. Gelişim, doğası gereği bazı aksama ve takılmaları peşi sıra getirebilmektedir. Simgeleştirme bu eksik yönlerin fark edilmesi ve geliştirilmesinin sağlanması açısından önemlidir.

Son yıllarda popüler bir sanat dalı olmasına rağmen fotoğrafın eğitimde kullanımı konusunda araştırma ve yazın bilgisine rastlanmamıştır. Benzer şekilde hasta gruplarıyla yapılan çalışmalar da yetersizdir (Çoşkun, Yıldız, Yazıcı 2010). Fotoğraf çalışmalarının yaygınlaştırılması, özellikle teknolojiyle birleştirilmesi karekod uygulamalı çalışmaların tasarlanması, özellikle genç nesille yapılacak çalışmalarda merak uyandırabileceği düşünülmektedir.

Ürünlerin sergilenmesi ve ardından her bir fotoğrafın isimlendirilmesiyle grup öyküsü yazılması bu çalışmanın özgün yanlarından biridir. Görsel simgeleşmeyi, sözel olarak simgeleştirmek algı ve örüntü sürecini bir adım daha ileri götürmektedir. “Işıklı Yazdım Sergisi Öyküsü” incelendiğinde; doğumla başlayan hayatın, duygu ile zenginleşmesi, emekle yaşanabilir kılınması, yaşlanmayla ağırlaşması ve ölümle son buluşunun anlatıldığı görülmüştür. Bu da grup bilincinin oluştuğu ve ortak bilinçdışının da harekete geçtiğini göstermektedir.

Tekniğin daha başarılı olabilmesi için katılımcıların fotoğrafçılık konusunda temel düzeyde bilgilendirildiği, katılımcıların bir portfolyo oluşturduğu ve kendi sergilerini açtığı yeni çalışmalar planlanabilir. Böylelikle “görsel olarak farklı bakabilmek” becerisi desteklenmiş olacaktır.

Sonuç olarak bu çalışma ile katılımcılar görsel algılamayı belirleyen prensipleri kullanarak nesneye farklı açıdan bakabilmeyi deneyimlemişlerdir. Görsel imajı, sözel olarak simgeleştirdiklerinde gördükleri ile yükledikleri anlam arasındaki fark ve örtüşmelerle duysal olarak “bütün parçaların toplamından başka bir şeydir” gestalt yaklaşımını gündelik yaşamda deneyimlemiş bulunmaktadır.

Herhangi bir nesneye farklı açılardan bakabilmek süblime edilmiş bir eylem olarak düşünülebilir. Çünkü katılımcının çektiği fotoğraf ile onu gören gözün eseri nasıl algıladığı arasındaki ilişki süblimasyon açısından belirleyicidir. Süblimasyon sıradan olanın, yüce ve

biricik olana çevrildiği psikolojik bir dönüştürme işlemi; yani elemin sanatla ifade bulma halidir. Bu nedenle fotoğraflarda kişinin ya da nesnenin en gösterişli ve güçlü olma hali vurgulanır. Bu durum da yine var oluş kaygısının bir sonucudur. İşlevsel olmayanın yerinin olmadığı bu dünyada sıradana ne kadar yer verilmektedir? Bir arada yaşayabilme kültürünün gelişebilmesi için, farklı açılardan bakabilme yetisinin gelişimi şansa bırakılmayacak kadar önemlidir.

Sonuç olarak sanatla terapi ve yaratıcılık uygulamaları büyük gruplarla özellikle eğitim alanında kullanılabilecek yaklaşımlardır. Okulun ortamı, ders saatleri, uygun materyal sağlanması, her öğrencinin bu yaklaşıma uyum sağlayamaması gibi sorunlar olabilir. Ancak, yaklaşımın temel özelliği bireyi olduğu gibi kabul edebilmek, başlangıç noktasındaki bilgi birikimi ve aktarımını ne kadar ilerletebildiğidir. Benzeri çalışmaların artırılması, farklı tekniklerin yaygınlaştırılması eğitim ortamının zenginleştirilmesi açısından önemlidir.

KAYNAKLAR

- Akhan-Utaş, L. (2012). Psikopatolojik sanat ve psikiyatrik tedavide sanatın kullanılışı. Yükseköğretim ve Bilim Dergisi/Journal of Higher Education and Science, 2 (2), 132-135.
- Anzai, Y. ve Yokoyama, T. (1984). Internal Models in Physics Problem Solving. Cognition and Instruction. 1, 397.
- Atkinson, R.L., Atkinson, R.C., Smith, E.E., Bem, D.J., Nolen-Hoeksema, S. (1996). Psikolojiye Giriş. (Çev. Y. Alogan). Ankara: Arkadaş Yayınları.
- Coşkun, S., Yıldız, Ö., Yazıcı, A. (2010). Psikiyatrik rehabilitasyonda fotoğrafın kullanımı: Bir ön proje. Psikiyatri Hemşireliği Dergisi, 1(3), 121-127.
- Çizgen, Gültekin (2009). Fotoğrafın Kalın Sesi Fotoğraf ve Sanat Üzerine Yazılar. Fototrek Yayınları: İstanbul.
- Çuhadaroğlu, A. (2013). Bilişsel esnekliğin yordayıcıları. Cumhuriyet International Journal of Education, 2(1), 86-101.
- Eracar, N. (2013). Sözden Öte Sanatla Terapi ve Yaratıcılık. İstanbul: 3P Yayıncılık.
- Eren, N. (2016). Psikodinamik sanat psikoterapisi: Aktarım ve karşı aktarım. Türkiye Klinikleri Journal of Psychiatric Nursing-Special Topics, 2(3), 46-53.
- Frensch, P.A ve Stenberg, R.J. (1989). Expertise and Intelligent Thinking: When is it Worse to Know Better? Advances in the Psychology of Human Intelligence. LEA: Hillsdale.
- Martin, M.M., Anderson, C.M. (1998). The cognitive flexibility scale: Three validity studies. Communication Reports, 11:1, 1-9, DOI: 10.1080/08934219809367680.
- Stevens AD (2009). Social Problem-Solving And Cognitive Flexibility: Relations To Social Skills And Problem Behavior Of At-Risk Young Children. Unpublished Doctoral Thesis. Seattle Pacific University. (UMI No. 3359050)
- Stuckey, H.L., Nobel, J. (2010). The connection between art, healing, and public health: a review of current literature. American Journal of Public Health, 100 (2), 254-263.
- Ünal M. (1999) Yaşamın aynası fotoğraf. İstanbul: Gendaş Kültür.
- Yaykın M. (1999) Fotoğraf ideolojisi, algıda gerçeğin bozulumu. İstanbul: Kalkedon.
- Yılmaz, T. (2017). KLİNİK psikolojide sanat ve sanat uygulamaları. Tykhe Sanat ve Tasarım Dergisi, 2(2), 32-43.

Yüksek Öğretim Kurulu Kalite Komisyonu. (2020). Öğrenci Merkezli Eğitim. <https://portal.yokak.gov.tr/makale/ogrenci-merkezli-ogretim-olcme-ve-degerlendirme/> (Erişim Tarihi: 20.07.2020).

Tablo 1. Katılımcıların Sosyodemografik Özelliklerine Ait Bulgular

Cinsiyet	N	%
Kadın	36	90
Erkek	4	10
Toplam	40	100
İkamet Edilen Bölge	N	%
İç Anadolu	16	40
Doğu Anadolu	3	7,50
Ege	7	17,50
Karadeniz	3	7,50
Marmara	4	10
Güneydoğu Anadolu	2	5
Akdeniz	5	12,50
Toplam	40	100
Mezun Olunan Lise Türü	N	%
Düz Lise	13	32,50
Teknik Lise	7	17,50
Anadolu Lisesi	18	45
Özel Lise	1	2,5
Çok Programlı Lise	1	2,5
Toplam	40	100
Sanat Eğitimi Alma Durumu	N	%
Sahne Sanatları	4	10
Müzik	4	10
Görsel Sanatlar	3	7,5
Eğitim Yok	29	72,5
Toplam	40	100
Herhangi bir sanatla ilgilenme durumu	N	%
Amatör	21	52,5
Profesyonel	4	10

İlgilenmiyor	15	37,5
Toplam	40	100

Fotoğraf 1. Işıklı Yazdım: Bir Nesneye Farklı Açılardan Bakabilmek Konulu Sergi

Fotoğraf 2 Bir Nesneye Farklı Açılardan Bakabilmek Konulu Fotoğraf Çalışmasının Özgün Eserleri